

Záverečná karta projektu

Názov projektu

Evidenčné číslo projektu

APVV-19-0131

Ars moriendi. Fenomén smrti v stredovekom Uhorsku

Zodpovedný riešiteľ **PhDr. Mgr. Miriam Hlavačková, PhD.**

Príjemca **Historický ústav SAV, v. v. i.**

Názov pracoviska, na ktorom bol projekt riešený

Historický ústav SAV, v. v. i., P. O. Box 198, Klemensova 19, 814 99 Bratislava

Názov a štát zahraničného pracoviska, ktoré spolupracovalo pri riešení

0

Udelené patenty/podané patentové prihlášky, vynálezy alebo úžitkové vzory, ktoré sú výsledkami projektu

0

Najvýznamnejšie publikácie (knihy, články, prednášky, správy a pod.) zhrňujúce výsledky projektu – uveďte aj publikácie prijaté do tlače

- Vedecká kolektívna monografia s účasťou zahraničných historikov: "Smrť v stredoveku", ed. M. Hlavačková - Ž. Lysá, Bratislava: Veda 2024 ISBN 978-80-224-2066-2 619 strán
- Monotematické číslo vedeckého internetového časopisu FORUM HISTORIAE (databáza SCOPUS) "For Salvation of the Soul: Rituals before and after Death in the Middle Ages" (Eds. Hlavačková – Lysá, In: Forum Historiae, roč. 17, č. 1, 2023), zostavené zo štúdií 6 členov riešiteľského kolektívu: Ž. Lysá, M. Hlavačková, D. Dvořáková, D. Zupka, T. Homola, P. Bystrický, presahuje uhorský kontext a nadväzuje na európsky medievistický výskum.
- Vedecké monografie: DVOŘÁKOVÁ, D.: Pod vládou ženy. Rytier bez kráľa (Budmerice: Rak, 2021), analyzuje tému smrti panovníkov a panovnícke pohrebné rituály v Uhorsku polovice 15. storočia. DRUGA, M. Benediktínske kláštory a ich donátori v arpádovskom Uhorsku (Bratislava: VEDA, 2022) - venuje sa zádušným liturgickým obradom, donáciám kláštorom za spásu duše členov šľachtických rodov. HLAVAČKOVÁ, M.: Pútnik: kráľ Mikuláš Ujlaki a jeho cesta do Ríma : sonda do života stredovekých pútnikov. (Budmerice: Rak 2022), ktorá sa zaoberá púťami konanými pred smrťou za spásu duše. Kolektívna monografia Panovnícka moc v stredoveku. Legitimita – atribúty – reprezentanti (eds. ŠTEFÁNIK, M. – STEINHÜBEL, J., Bratislava : VEDA, 2022) sa venuje sa v kapitolách 4 členov riešiteľského kolektívu fenoménu smrti panovníkov a z nej vyplývajúcej kontinuity panovníckej moci. Za mimoriadne významnú považujeme zahraničnú monografiu DVOŘÁKOVÁ, D. Pod kraljičinim žezlom. Elizabeta Luksemburšska in Ulrich II. Celjski. Celjska mohorjeva družba, Celje 2023.
- Najvýznamnejšie prednášky odzneli na medzinárodnej interdisciplinárnej konferencii "Fenomén smrti v stredoveku. Ars moriendi kedysi a dnes" (2. – 5. októbra 2023):

LYSÁ: Smrť ako prechod do večnosti /HLAVAČKOVÁ, Na smrteľnej posteli. Rituály pri umieraní stredovekého človeka / DVOŘÁKOVÁ, Dobrá smrť. Ako zomierali ľudia v stredoveku / ŠTEFÁNIK, Vražda kráľoviča Ondreja Uhorského v roku 1345 / HOMOLA, Predstavy o smrti v dielach uhorských neskorostredovekých kronikárov / ZUPKA, Rozmanitosť vnímania smrti a formy umierania v stredoveku v naratívnych prameňoch stredoeurópskej proveniencie / HUDÁČEK, Zádušné donácie (pro anima) v Uhorsku v 11. storočí / SZECHYOVÁ, Smrť na popravisť: Trestné rituály v ranom novoveku / BYSTRICKÝ, Smrť hrdinu v germánskych hrdinských ságach / DRUGA, „Quando impii ibunt in ignem aeternum.“ Diablove telo v diele čanádskeho biskupa sv. Gerarda / STEINHÜBEL, Pamätaj na smrť.

- Významné karentované a databázované štúdie: 2020
 ZUPKA, Dušan (karentovaná štúdia)
 Náboženské rituály vojny a vytváranie kresťanskej identity v stredovekej strednej Európe 12. storočia. In Historický časopis : Historického ústavu SAV, 2020, roč. 68, č. 4, s. 577-591

2021
 HLAVAČKOVÁ, Miriam. (karentovaná štúdia)
 „Vale, pater optime, et veni“ The cult of St. John of Capistrano in the territory of present-day Slovakia in the middle ages. In Historický časopis : Historického ústavu SAV (do r.2012), 2021, roč. 69, č. 5, s. 815-837.
 DVOŘÁKOVÁ, Daniela. Smrť cisára Žigmunda Luxemburského a nástup Albrechta Habsburského na uhorský trón [The death of Emperor Sigismund of Luxembourg and Albert of Habsburg's Accession to the Throne of Hungary]. In Historický časopis : Historického ústavu SAV, (do r.2012), 2021, roč. 69, č. 1, s. 27-47.
 ZUPKA, Dušan. Life, Death, Commemoration and Memory of Hedwig Jagiellon, the Duchess of Bavaria-Landshut, Born Queen of Poland (1457 – 1502). In Studia Historica Nitriensia, 2021, vol. 25, no. 2, s. 331-343. (2020: 0.193 - SJR, Q1 - SJR). ISSN 1338-7219.
 DRUGA, Marek. Ob remedium animae nostrae. Motívy spásy v najstarších donačných listinách pre benediktínske kláštory. In Studia Historica Nitriensia, 2021, vol. 25, no. 2., s. 315-330.

2022
 BYSTRICKÝ, Peter. Epidémia bubonického moru v rokoch 541 - 543. In Historica LIII : zborník k 70. narodeninám docenta Pavla Valachoviča. Bratislava : Univerzita Komenského v Bratislave, 2022, s. 50-84, 50 NS
 SZECHYOVÁ, Blanka. Criminality: Terminology and Interpretation (An Introduction). In Formulár RS1, strana 5/7 Forum Historiae, 2022, vol. 16, no. 2, pp. 1-7, 13 NS.
 SZECHYOVÁ, Blanka. Na pranieri: Zneuct'ujúce tresty v Uhorsku. In: SZECHYOVÁ, Blanka a kol. Od konfliktu k zločinu. Skúmanie kriminality v minulosti. Bratislava: VEDA, Vydavateľstvo Slovenskej akadémie vied; Historický ústav SAV, 2022, s. 70–97, 39 NS

2023
 DVOŘÁKOVÁ, Daniela. Víno od narodenia po smrť. Alkoholické nápoje v stredoveku ako kultúrohistorický fenomén. In Historický časopis : Historického ústavu SAV (do r.2012), 2023, roč. 71, č. 4, s. 581-600. Type: ADDA.
 DRUGA, Marek. Heresy and heretics in Deliberatio supra hymnum trium puerorum. In Historický časopis, č. 5, roč. 71, 2023, s. 769-792, 38 NS
 ZUPKA, Dušan. Dynastic identity, death and posthumous legacy of Sophie Jagiellon (1522-1575) in contemporary sources. In Historický časopis, č. 5, roč. 71, 2023, 25 NS

Uplatnenie výsledkov projektu

Úspešný výskum uhorských prameňov, ich analýza a publikovanie v podobe čiastkových štúdií, monografií, monotematického čísla preriódika Forum Historiae, zavŕšené v kolektívnej rozsiahlej interdisciplinárnej monografii Smrť v stredoveku (Hlavačková – Lysá, 2024) prispieva k celospoločenskému diskurzu témy zomierania a smrti, ktorá je v súčasnosti stále vytesňovaná. Riešiteľský kolektív zistil a pomenoval zásadné rozdiely i paralely v percepcii smrti v stredoveku a v súčasnosti. Výskum sme bohato aplikovali v popularizačných aktivitách riešiteľského kolektívu, ktoré výrazne prekročili plánované výstupy. Jednotliví riešitelia sa zúčastňovali besied a prednášok organizovaných knižnicami, vzdelávacími inštitúciami, múzeami, publikovali populárno-náučné články, vystupovali v rozhlase, podcastoch, spolupracovali pri výrobe dokumentárnych filmov pre RTVS, celkovo išlo o 38 výstupov (konkrétne vid'. Výstupy).

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v slovenskom jazyku (max. 20 riadkov)

Dosiahnuté výsledky projektu za roky 2020 – 2024 naplnili ciele stanovené v projektovom zámere z roku 2019. Hlavným výstupom je reprezentatívna publikácia *Smrť v stredoveku*. (Eds. HLAVAČKOVÁ, Miriam – LYSÁ, Žofia, Veda Vydavateľstvo SAV : Historický ústav SAV, Bratislava 2024, 619 s.), ktorá napĺňa pôvodný cieľ ponúknuť čitateľovi komplexný pohľad na fenomén zomierania a smrti v stredovekom Uhorsku v kontexte porovnania tohto fenoménu s kultúrou stredovekého Západu. Táto reprezentatívna interdisciplinárna publikácia s vyše 30 prispievateľmi je v slovenskej historiografii ojedinelým počinom. Unikátnou časťou publikácie je záverečné premostenie témy do súčasnosti v kapitole *Smrť v stredoveku a dnes*, ktorá prináša esejistický, filozofický, medicínsky aj etnologický pohľad na percepciu smrti. Záverečná diskusia odborníkov pod názvom *Smrť v živote človeka* obohacuje súčasný verejný diskurz na túto vytesňovanú tému.

Z ďalších troch vytýčených nosných cieľov (monotematický diel periodika *Forum Historiae*, organizácia medzinárodnej konferencie a výstavy *Ars moriendi* v spolupráci so SNG) sa nám podarilo uskutočniť: monotematické číslo *FORUM HISTORIAE* pod názvom *For salvation of the soul: Rituals before and after death in the Middle Ages* (Eds. Hlavačková – Lysá, In: *Forum Historiae*, roč. 17, č. 1, 2023) ako aj medzinárodnú interdisciplinárnu konferenciu *Fenomén smrti v stredoveku. Ars moriendi kedysi a dnes* (2. – 5. októbra 2023, Levoča). Nepodarilo sa usporiadať výstavu *Ars moriendi* v spolupráci so SNG najmä z dôvodu pandémie, dlhodobej rekonštrukcie a uzatvorenia SNG. Všetky ostatné plánované ciele sa podarilo riešiteľskému kolektívu naplniť nad rámec plánu.

Súhrn výsledkov riešenia projektu a naplnenia cieľov projektu v anglickom jazyku (max. 20 riadkov)

The achievements of the project for the years 2020 - 2024 fulfilled the objectives set out in the project plan of 2019. The main output is the representative publication *Death in the Middle Ages*. (Eds. HLAVAČKOVÁ, Miriam - LYSÁ, Žofia, Veda Vydavateľstvo SAV : Historický ústav SAV, Bratislava 2024, 619 p.), which fulfils the original aim of offering the reader a comprehensive view of the phenomenon of dying and death in medieval Hungary in the context of comparing this phenomenon with the culture of the medieval West. This representative interdisciplinary publication with over 30 contributors is a unique achievement in Slovak historiography. A unique part of the publication is the final bridging of the topic to the present in the chapter *Death in the Middle Ages and Today*, which brings an essayistic, philosophical, medical and ethnological perspective on the perception of death. A concluding discussion by scholars entitled *Death in Human Life* enriches contemporary public discourse on this much-ignored topic.

Of the other three objectives (a monothematic volume of the periodical *Forum Historiae*, the organization of an international conference and exhibition *Ars moriendi* in cooperation with the National Gallery of Art), we have succeeded in realizing: a monothematic issue of *FORUM HISTORIAE* entitled *For salvation of the soul: Rituals before and after death in the Middle Ages* (Eds. Hlavačková - Lysá, In: *Forum Historiae*, vol. 17, no. 1, 2023) as well as the international interdisciplinary conference *The Phenomenon of Death in the Middle Ages. Ars moriendi once upon a time and today* (2 - 5 October 2023, Levoča). It was not possible to organise the *Ars moriendi* exhibition in cooperation with the SNG, mainly due to the pandemic, long-term reconstruction and closure of the SNG. All other planned objectives were achieved by the research team beyond the plan.